

Palackposta

1813-ban, kétszáz éve született Eötvös József író, jogász, művelődéspolitikus, aki az első felelős magyar minisztérium, az 1848-as Batthyány-, majd a kiegyezés utáni első, Andrássy Gyula által vezetett kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere volt. Közjogi érdemei közé tartozik a népiskolai közoktatásról szóló törvény (mely bevezette az általános tankötelezettséget, s rendezte a felekezetek és az állam viszonyát), a közép- és felsőfokú iskolák reformjának elindítása, a zsidók egyenjogúsításának előmozdítása.

A magyar országgyűlés az ő kezdeményezésére alkotta meg az 1868. évi 44. törvénycikket, a világ első nemzetiségi törvényét is.

Egykori írásaiba beleolvastva – bár több túlhaladott nézetre is ráakadhat – olyan érzés kerekedik a mai olvasóban, mintha az óceán egy olyan régi-régi üzenetet sodort volna a lába elé, ami nyelvezetében ugyan ódon, tartalmában azonban többnyire friss és mához is szóló.

Íme, közülük néhány eötvösi gondolat:

„A nemzetiség kérdése nem egy vagy más külön nemzetiségnek, hanem e hon minden polgárainak, az egész nemzetnek közös ügye...”

(A nemzetiségi kérdés, 1865)

„Mondjatok bármit, a nép azokban, kikkel századok óta együtt él, pusztán nyelvbeli különbség miatt éppen úgy nem akar idegeneket látni, valamint azokat, kik vele azonegy nyelven szólnak, s kikkel századok óta ellenséges lábon állott, nem fogja rögtön testvéreinek ismerni. Ennélfogva a nemzetiség eszméje divatos értelmében mindenesetre csak igen nehezen s igen huzamos erőlködések után valósíthatatik.”

(A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra I., 1851)

„Miután az önkormányzás elve nem egyéb az egyéni szabadság elvének erkölcsi egyéniségekre alkalmazásánál: az egyes nemzetiségek igényeinek is csak ez elv alkalmazása által felelhetni meg, s a különböző nemzetiségek létezése az államban mindig csak azon mértékben veszélyes az állam fennállására nézve, amennyiben eltérnek ez elvtől”.

(A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az álladalomra II., 1851)

„A nemzetiség nem egyéb, mint azon összetartozásnak tudata, mely nagyszámú emberek között – múltjok emlékei, jelen helyzetök s mi ezekből folyó érdekeik és érzelmeik közössége által támad. Miből világos, hogy a nemzetiségi érzésnek forrása lehet minden, mi által az emberek között ezen összetartozásnak érzete keletkezik.

Nagy tényező erre a nyelv közössége s ezért természetes; hogy ott, hol az létezik, egy közös nemzetiségnek érzetét találjuk kifejlődve oly népeknél, melyek századokon át külön s néha ellenséges államokban éltek, sőt hogy még a nyelvrokonság is hasonló eredményeket idéz elő s a German-, Slav- és

Románnépek között, a mennyiben a nyelvrokon népek közös ellenekkel állnak szemközt, egy bizonyos egységnek érzetéhez vezet. – De vannak a nyelv- s fajrokonságon kívül a nemzetiségi érzésnek más tényezői is, s a történet, s jelen korunk tapasztalásairól kellene megfeleledkeznünk, ha elismerni nem akarunk: hogy a múltnak közös emlékei s a jelen közös érdekei s reményei hasonló s néha erősebb érzelmeiket idéznek elő az egyes országok különböző nyelven szóló polgárai között.”

(A nemzetiségi kérdés, 1865)

[Peti cigányról] „...a hazának nincs hasznosabb polgára; ha ház épül, ő veti tégláit; ha valahol lakat romlott, ő igazítja meg, hogy a birtok biztosabb legyen; ha a ló patkóját vagy valamely táblabíró sarkantyúját veszti, ő veri fel; - a lakadalmaknál ő húzza a brügöt, s ő ássa a sírt, ha valakit eltemetnek; – sőt a rossz világ azt beszéli, hogy egyszer ifjúságában a közállományt még hóhér alakban is szolgálta, s most így bánnak vele! Csak hiába, mindig hálátlan a világ, s pedig még inkább hasznos, mint nagy emberei iránt.”

(A falu jegyzője, 1845)

„Úgy látszik, a keresztény mennyország a zsidó Seól (a nyugalom) s a görög Elizium kombinációja platonikus eszmékkal egyesítve.”

(Vallomások és gondolatok)

„A népnek értelmi emelésében fekszik legbensőbb meggyőződése szerint ezen haza egész jövője. Ettől függ, hogy nemzetünk, mely ezen földet vitézsége által fegyverrel foglalta el, azt értelmisége által megtartsa. Most Európának ezen helyén más nemzetnek, mint valóban civilizált nemzetnek nincs helye.”

(A népiskolai törvényjavaslat indoklásából, 1868)

HS válogatása